

РОБЪРТ ШЕКЛИ И НЕЩО ДАРОМ

Превод от руски: Цвета Пеева, 1971

chitanka.info

Като че ли чу някакъв глас. А може и да му се е сторило? Джо Колинз се мъчеше да си припомни как започна всичко. Бе толкова уморен, че легна, без дори да свали прогизналите си ботуши; гледаше паяжината от пукнатини по мръсния жълт таван и наблюдаваше как бавно и тъжно се процеждат капките вода.

И точно тогава му се стори, че нещо метално проблясна до кревата. Надигна се и видя на пода някаква машина.

Докато Колинз я гледаше изумен, някакъв далечен непознат глас каза: „Така! Това е!“

А може и да му се бе счуло. Но машината безспорно стоеше на пода до кревата му. Колинз коленичи, за да я разгледа по-добре. Приличаше на куб — към три фута на дължина, ширина и височина — и издаваше слабо бръмчене. Сивата зърнеста повърхност беше съвсем еднаква от всички страни, само в единия край имаше голям червен бутон, а в центъра — бронзова табелка с надпис: „Утилизатор клас А, серия АА-1256432“. А по-долу: „Тази машина може да се ползва само по клас А.“

Никакви циферблати, лостове, изключвачи — с една дума, никакви приспособления, които според Колинз, трябваше да има всяка машина.

— Ти откъде се взе? — попита Колинз.

Утилизатор клас А продължаваше да бръмчи. Всъщност, Колинз и не очакваше отговор. Седеше на края на леглото и разглеждаше замислен Утилизатора. Занимаваше го въпросът: какво да прави с него?

Докосна предпазливо червения бутон, като прекрасно съзнаваше, че няма някакъв опит, как трябва да си служи с машини, които падат от небето. Какво ли ще стане, ако натисне бутона? Може би ще се продъни подът? Или от тавана ще изскочат малки зелени човечета?

Но какво рискува? Натисна леко бутона.

Нищо не се случи.

— Хайде де, направи нещо! — каза Колинз, малко подтиснат.

Утилизаторът продължаваше все така тихичко да бръмчи. Във всеки случай би могъл да го заложи. Честният Чарли ще му даде поне един долар за самия метал. Опитва да вдигне Утилизатора. Не можа. Напрегна всичките си сили и успя да повдигне на дюйм единия край на машината. Пусна я и дишайки тежко, седна на кревата.

— Че да беше ми изпратила на помощ поне две яки момчета — каза Колинз.

Бръмченето веднага се усили и машината почна да вибрира. Но пак нищо не се случи. Интуитивно Колинз протегна ръка и натисна червения бутон.

В същия миг пред него се появиха двама яки мъже с груби работни комбинезони. Те го изгледаха изпитателно. Единият каза:

— Слава богу, че не е от най-големите модели. Ония, огромните не можеш ги помръдна.

Вторият отвърна:

— Все пак е по-леко, отколкото да човъркаш мрамор в кариерата.

Стояха, вперили очи в Колинз, който също ги гледаше. Най-сетне първият каза:

— Хайде, приятелю, няма да стърчим цял ден тук, я! Къде да отнесем Утилизатора?

— Вие какви сте?

— Носачи.

— Но откъде се взехте?

— Ние сме от фирмата за пренос-превоз „Поуха минайл“ — каза единият. — Дойдохме, защото поиска преносвачи. Казвай къде да го отнесем?

— Махайте се. После ще ви повикам.

Носачите вдигнаха рамене и изчезнаха.

Колинз гледа минута-две мястото, на което преди малко бяха стояли носачите, после премести погледа си към Утилизатора клас А, който пак тихичко бръмчеше.

Защо пък Утилизатор? Бих могъл да му измисля и по-хубаво име. Например, Изпълнител на Желанията. Не може да се каже, че Колинз беше много потресен. Необичайните събития не могат да възприемат само тъпите и умствено ограничените хора. А Колинз безспорно не беше от тях. Дори беше блестящо подготвен да възприема всякакви чудеса.

Почти през целия си живот мечтаеше, надяваше се и молеше съдбата да му се случи нещо необикновено. Като ученик мечтаеше, как ще се събуди една сутрин и ще открие, че е отпаднала скучната необходимост да учи уроците си, защото вече всичко си знае. В армията

мечтаеше да се появят някакви феи или духове, които да маршируват вместо него в строя, а той да си седи на топло в казармата.

Когато се демобилизира, дълго време клинчеше от работа, защото не се чувствуваше психологически подготвен. Оставяше се да го люшкат вълните на живота и пак си мечтаеше как някой приказно богат човек ще промени последната си воля и ще му остави цялото си богатство. Честно казано, той не очакваше, че наистина може да се случи подобно нещо. Но когато все пак се случи, беше някак подготвен.

— Бих искал да имам хиляда долара в дребни банкноти с нерегистрирани номера — страхливо произнесе Колинз.

Когато бръмченето се усили, той натисна копчето. На пода се появи голяма купчина мръсни банкноти от по пет и десет долара. Не бяха новички, шумолящи банкноти, но все пак бяха пари.

Колинз подхвърли нагоре цяла шепа банкноти и дълго гледа как красиво кръжат и плавно се спускат на пода. После легна на кревата и почна да обмисля плана си за действие.

Преди всичко трябва да се махне от Ню Йорк, да откара машината нейде на север, в някое тихо местенце, където да не могат любопитни съседи да си пъхат носа в работите му. Иначе при тия обстоятелства подходящият данък би станал доста деликатен проблем. А после, когато всичко се уреди, би могъл да се премести пак в централните щати или...

В стаята се чу някакъв подозрителен шум. Колинз скочи от леглото. В стената се бе появил отвор и някой шумно опитваше да се промъкне през дупката в стаята.

— Хей! Аз за нищо не съм те молил! — викна Колинз на машината.

Отворът в стената се разширяваше. Показа се дебел, червенобузест мъж, който упорито се мъчеше да се провере в стаята.

Колинз изведнъж съобрази, че всички машини по правило принадлежат някому. И собственикът на Изпълнителя на Желанията сигурно не е във възторг, че машината му е изчезнала. Ще направи всичко, за да си я върне. Не би се спрял дори пред...

— Защити ме! — викна Колинз на Утилизатора и натисна червения бутон.

Появи се малко плешиво човече с ярка пижама, явно току-що събудено.

— Временна служба по охрана на стените — каза той, като търкаше очи и се прозяваше. — Аз съм Лиик. С какво мога да ви бъда полезен?

— Махнете го от тук! — изписка Колинз. Червенобузестият вече бе почти излязъл от дупката.

Лиик извади от джоба на пижамата си парче блестящ метал. Червенобузестият завика:

— Чакай! Ти не знаеш! Този младеж...

Лиик насочи към него метала. Червенобузестият изохка и изчезна. Почти веднага изчезна и отворът в стената.

— Убихте ли го? — попита Колинз.

— Не — отвърна Лиик, — просто го завъртях около оста му. Вече няма да опита да се вмъкне тук.

— Искате да кажете, че ще потърси други начини?

— Не е изключено — каза Лиик. — Може да използва микротрансформацията или дори одушевяването. — Той погледна изпитателно Колинз. — Утилизаторът ваш ли е?

— Разбира се — каза Колинз, като се изпоти.

— По клас А ли?

— Че как иначе — каза Колинз.

— Не се обиждайте — сънено рече Лиик. — Аз така, приятелски. Ама и вие от клас А къде ли не скитосвате. Защо сте се върнали тук, навярно пишете някакъв исторически роман?

Колинз само загадъчно се усмихна.

— Хайде, аз бързам — каза Лиик, като се прозина. — Ден и нощ съм на крак. В каменоломната беше по-добре.

И той изчезна.

Навън все още валеше и от тавана капеше вода. От вентилационната шахта се разнесе тихичко похъркване. Колинз пак остана сам с машината.

И с хилядата долара в дребни банкноти, разпръснати по целия под. Той нежно потупа Утилизатора. Ония, от клас А, добре са го измайсторили. Прииска ли ти се нещо, достатъчно е само да кажеш какво и да натиснеш копчето. Разбирам защо му е мъчно на истинския собственик.

Лиик каза, че може би собственикът ще опита да си вземе машината по друг начин? По какъв ли?

Не е ли все едно? Подсвирквайки тихичко, Колинз почна да събира банкнотите. Докато машината е у него, никой нищо не може да му стори.

През следващите няколко дена животът на Колинз рязко се промени. С помощта на носачите от Фирмата „Поуха минайл“ той понесе Утилизатора на север. Бе купил малко възвишение в най-отдалечената част на Адирондакските планини и с крепостния акт в ръка пое към имението си. Двамата носачи, облени в пот, мъкнеха Утилизатора и ругаеха всеки път, когато трябваше да се провират през гъсталаците.

— Оставете го тук и се махайте — каза им Колинз.

Носачите въздъхнаха уморено и се изпариха. Колинз се огледа. Докъдето му стигаше погледът се простираха гъсти борови и брезови гори. Въздухът беше влажен и ухаеше на смола. В клоните на дърветата весело чуруликаха птички.

Природа! Колинз открай време обичаше природата. Ей на това прекрасно място може да си построи къща с плавателен басейн, тенис корт и дори мъничък аеродром.

— Искам къща — твърдо каза Колинз, като натисна червения бутон.

Появи се човек със сив костюм и пенсне.

— Добре, сър — рече той и огледа с присвити очи дърветата. — Но ще трябва да развиете по-подробно мисълта си. Нещо в класически стил ли искате, от типа например на ранчо, вила, малък замък, дворец? Или нещо примитивно като бунгало, колиба? Вие по клас А можете да си построите и нещо ултрасъвременно, например здание с обтекаеми форми или дворец в стила Миниатюрна пещера.

— Не знам — каза Колинз. — Какво бихте ме посъветвали?

— Вила — без да се замисля, отвърна агентът. — Те винаги така започват. А после се пренасят в по-топъл климат и си построяват дворци.

Колинз понечи да го попита нещо, но се отказа. Всичко вървеше като по мед и масло. Тия хора мислеха, че той е от клас А и го смятаха за собственик на Утилизатора. Нямаше смисъл да го разочарова.

— Вие се погрижете за всичко — каза Колинз.

— Разбира се, сър. Това е мое задължение.

Докато строителната кантора „Максимо Олф“ материализираше необходимите материали и издигаше къщата, Колинз се излежаваше на кушетката и пиеше ледени сокове.

Дългата сграда с двадесет стаи се стори доста скромна на Колинз. Построена бе по проекта на знаменития Миг от Дегма, интериорът бе изпълнен от Тоуидж; към къщата имаше Муловски плавателен басейн и английски парк, направен по ескизи на Виериен.

Привечер всичко беше готово и малката строителна бригада се изпари.

Колинз поръча на готвача лека вечеря. После седна в просторния прохладен хол, запали скъпа пура и вдъхна аромата ѝ. Случилото се не излизаше от ума му. Отхвърли решително всякакви свръхестествени обяснения. За разни там духове или демони и дума не можеше да става. Та нали къщата бе построена пред очите му от най-обикновени човешки същества, които се смееха и ругаеха като всички хора. Утилизаторът беше някакво хитроумно изобретение на учени.

Дали не бе попаднал у него от някоя друга планета? Едва ли. Нима ще вземат там да учат английски само заради Колинз?

Утилизаторът явно бе попаднал у него от Бъдещето. Но как?

Колинз се облегна в креслото. Всякакви работи стават, каза си той. Трябва да е прекрасно това Бъдеще. Машини, изпълняващи всяко желание! Какво постижение на цивилизацията! От теб се иска само да си пожелаеш нещо и — готово! След време вероятно ще махнат и червения бутон. Тогава всичко ще става без каквото и да било усилие.

Разбира се, той трябва да бъде много предпазлив. Собственикът на машината и останалите представители от клас А ще се опитат да му я отнемат. Може да е фамилна реликва...

С крайчето на окото той долови някакво движение. Утилизаторът трепкаше като сухо листо на вятър. Колинз се намръщи и се приближи до него. Лека пара се виеше от вибриращия Утилизатор. Трябва да се е прегрял. Дали не беше го натоварил с непосилна задача? Може би кофа студена вода...

В този миг забеляза, че Утилизаторът се бе някак смалил. И продължаваше да става все по-малък.

Собственикът! Или може би ония от клас А! Това ще да е микротрансформацията, за която спомена Лиик. Ако не вземеше веднага никакви мерки, Изпълнителят на Желанията скоро щеше да стане невидим.

— Службата по охрана! — извика Колинз. Натисна бутона и бързо дръпна ръката си. Машината се беше нажежила.

Лиик с голф, спортна риза и щека в ръка се появи в ъгъла.

— Необходимо ли е всеки път да ме безпокоите, щом аз...

— Направи нещо — каза Колинз, като сочеше Утилизатора, който се беше още повече смалил и нажежил до червено.

— Нищо не мога да сторя! — рече Лиик. — Имам право само да ви изолирам във Времето. Трябва да се обърнете към Микроконтрола. — Той му махна с щеката и изчезна.

— Микроконтрол! — завика Колинз и посегна към бутона. Но веднага отдръпна ръката си. Утилизаторът се бе превърнал в малко светещо вишневочервено кубче. Бутонът бе станал колкото главичка на карфица и едва се забелязваше.

Колинз грабна една възглавница и натисна с нея копчето.

Появи се девойка с рогови очила, в ръката си държеше бележник и молив.

— Кого бихте искали да повикате? — невъзмутимо попита тя.

— По-бързо, помогнете ми — закрещя Колинз, като гледаше с ужас как безценната му машина все повече се смалява.

— Мистър Вергон обядва и не мога да го повикам. Той е извън пределите на досегаемостта — каза момичето, като гризеше замислено молива. — Мистър Илгис издига отбранителни съоръжения в Палеолитна Европа. Ако много бързате, най-добре е да се обърнете към Транзит Контрола...

— Ясно, изчезвай! Транзит-Контрол! — Колинз натисна Утилизатора с опърлената възглавница, но нищо не се случи. И тогава разбра, че през възглавницата вече не ще може да напипа станалия почти невидим бутон.

Мина му мисълта да се откаже от Утилизатора. Можеше да продаде къщата, мебелировката, щеше да получи доста прилична сума...

Не! Та той не бе успял да си пожелае нищо значително. И не ще се откаже току-така от тази възможност!

С присвити очи натисна с пръст нажеженото до бяло копче.

Появи се хилаво старче с вехти дрехи. В ръката си държеше нещо като великденско яйце. Хвърли го на пода. Яйцето се разцепи и от него със съскане изскочи оранжев дим. Утилизаторът смукна мигновено дима и почна да приема предишната си форма. Когато стигна нормалните си размери, старчето кимна рязко.

— Работим по старому, но затова пък добросъвестно — каза той и изчезна.

На Колинз се стори, че чу пак някакви сърдити викове. Съсипан измъчен седна на пода до машината. Изгореният пръст го пареше и болеше.

— Излекувай ме — измърмори той с пресъхнали устни и натисна бутона със здравата ръка.

Утилизаторът забръмча силно, после млъкна. Болката премина, Колинз погледна пръста си — от изгарянето не бе останала и следа.

* * *

Мина седмица и Колинз се убеди, че бе постъпил много лекомислено, като си построи къща в гората. За да се спаси от зяпачите, наложи се да поиска цял взвод войници да го охраняват, и въпреки това някои успяваха да проникнат в английския му парк.

Отгоре на всичко Департаментът по данъците почна да проявява жив интерес към доходите му. А главно Колинз изведнъж откри, че не е чак толкова голям любител на природата. Птичките и катеричките са, разбира се, извънредно мили, но опитай се да поприказваш с тях! А дърветата, макар и много красиви, не можеха да му правят компания в гуляите.

И Колинз разбра, че сърцето го тегли неотвратимо към града.

С помощта на носачите от „Поуха минайл“, строителната кантора „Максимо Олф“, бюро за мигновени пътешествия „Ягтън“ и доста големи суми, връчени комуто трябва, Колинз се прехвърли в малка република в централната част на американския континент. И понеже климатът тук беше по-топъл, а подоходен данък въобще не съществуваше, той си построи разкошен дворец с климатична инсталация, конюшни, резерват с рядък дивеч, слуги, механици, пазачи, музиканти, балетни трупи — с една дума, с всичко, полагащо се на един дворец.

Една сутрин Колинз отиде при Утилизатора с намерение да си поиска спортен автомобил или малко стадо расов добитък. Наведе се над сивата машина, протегна ръка към бутона и... Утилизаторът се дръпна встрани.

Първата секунда Колинз помисли, че има халюцинация и дори реши да не пие вече шампанско преди закуска. Протегна пак ръка, но

Утилизаторът се изплъзна и избяга от стаята. Колинз се спусна подире му, проклинайки собственика и целия клас А. Изглежда това ще да е одушевяването, за което бе споменал Лиик: собственикът по някакъв начин бе успял да вдъхне живот на машината и ѝ внушаваше да бяга от него. Но защо да се тревожи излишно. Трябва само да я настигне, да натисне бутона и да извика момчетата от Контрола по одушевяването.

Утилизаторът препускате из залите, Колинз тичаше подире му. Слугата, който лъскаше масивната златна брава на входната врата, замръзна на мястото си с отворена уста.

— Спрете го! — викна Колинз.

Слугата се запъти тромаво към Утилизатора, за да му прегради пътя. Машината грациозно се извърна встрани, заобиколи слугата и се стрелна към изхода.

Колинз успя да натисне лостовия прекъсвач и вратата с трясък се затвори.

Утилизаторът се засили и мина през затворената врата. Когато се озова навън, препъна се в маркуча за поливане на градината, но бързо възстанови равновесието си и се понесе към оградата. Колинз тичаше с всички сили след него. Само да успее да го стигне...

Внезапно Утилизаторът подскочи нагоре. Вися няколко секунди във въздуха, после падна на земята. Колинз се спусна към бутона. Утилизаторът се изви и пак подскочи. Повися малко над главата на Колинз. После хвъркна нагоре, спря се, завъртя се лудо като пумпал и пак падна. Колинз се изплаши: ами ако Утилизаторът отново хвъркне нагоре и изчезне завинаги? Реши да го надхитри. Скри се и, издебвайки удобен момент, бързо скочи и натисна бутона. Утилизаторът не успя да се изплъзне.

— Контрол по одушевяването! — тържествувайки извика той.

Чу се слаба експлозия и Утилизаторът послушно замря.

Колинз избърса изпотеното си чело и седна върху машината. Враговете му са нейде наблизко. Трябва веднага, докато има още възможност, да поиска нещо грандиозно.

На един дъх той пожела пет милиона долара, три действащи петролни извора, киностудия, желязно здраве, безсмъртие, спортен автомобил и стадо расов добитък.

Стори му се, че някой се хили. Огледа се. Наоколо нямаше никой. Когато се обърна, Утилизаторът бе изчезнал. Колинз опули очи. В

следващия миг изчезна и той самият.

Когато дойде на себе си, видя, че стои пред някакво бюро. На бюрото седеше дебелият червенобузест мъж, който се бе опитал да влезе през стената в стаята му. Не изглеждаше сърдит. По-скоро беше тъжен.

Колинз стоя около минута мълчаливо. Жал му беше, че всичко свърши. Собственикът и ония от клас А най-сетне го бяха хванали.

— Е — каза Колинз, — нали си получихте машината, какво още искате от мен?

— Моята машина? — повтори мъжът, като го гледеше подозрително. — Тя не е моя, сър.

Колинз опули очи от изумление.

— Я не ме баламосвайте. Вие от клас А искате да си запазите тази привилегия само за вас, не е ли така?

Червенобузестият остави настрана книгата.

— Мистър Колинз — каза той натъртено, — аз се наричам Флайн. Агент съм от Съюза за охраняване на гражданите. Той е чисто благотворителна, лишена от търговски цели организация, чиято единствена задача е да предпазва такива като вас от всякакви заблуди в живота.

— Искате да кажете, че не сте от клас А?

— Дълбоко се заблуждавате, сър — спокойно и с достойнство каза Флайн. — Клас А не е обществено социална категория, както смятате, а само форма на кредит.

— Форма на какво? — тъпо запита Колинз.

— Форма на кредит — Флайн погледна часовника си. — Имаме малко време и ще се постарая да бъда кратък. Ние живеем в епоха на децентрализация, мистър Колинз. Нашата промишленост, търговия и администрация са доста разпилени във времето и пространството. Акционерното дружество „Утилизатор“ е много важно свързващо звено. Занимава се с преместването на богатата на цивилизацията и с различни други услуги. Нали разбирате?

Колинз кимна.

— Кредитът, естествено, се предоставя автоматично. Но рано или късно всичко трябва да се плати.

Това вече звучеше твърде неприятно. Да се плаща ли? Явно това общество не е все пак толкова високоцивилизовано, както му се бе

сторило отначало. Никой не бе промълвил дума за плащане. Защо чак сега заговориха за това?

— Защо никой не ме спря? — смутено попита той. — Те би трябвало да знаят, че не съм кредитоспособен.

Флайн поклати глава.

— Кредитоспособността не се установява със закон. В цивилизования свят отделната личност има право сама да решава този въпрос. Много съжалявам, сър. — Той погледна часовника си и подаде на Колинз някакъв лист. — Моля, прегледайте тази сметка и кажете всичко точно ли е записано.

Колинз взе листа и зачете:

Един дворец с обзавеждането... 450 000 000 кр.

Услуги по пренасянето от фирмата „Поуха минайл“ и от фирмата „Максимо олф“... 111 000 кр.

Желязно здраве... 888 234 031 кр.

Колинз прегледа набързо сметката. Общата сума превишаваше осемнадесет милиарда кредита.

— Но вие не можете да искате от мен такава сума. Утилизаторът се появи най-неочаквано в стаята ми, просто по погрешка!

— Смятам да им обърна внимание на това — каза Флайн. — Кой знае? Може би ще проявят великодушие. Във всеки случай ще опитаме, по-лошо няма да стане.

Всичко се завъртя пред очите на Колинз. Лицето на Флайн почна да се размътва.

— Времето изтече — каза Флайн. — Желая ви успех.

Колинз затвори очи.

Когато ги отвори, пред него се разстиляше унила равнина, заобиколена от скалисти възвишения. Леденият вятър го шибаше по лицето, небето беше стоманеносиво.

До него стоеше някакъв дрипав човек.

— Дръж — каза той и подаде на Колинз кирка.

— Какво е това?

— Кирка — търпеливо му обясни човекът. — А там е кариерата, от която ще вадим заедно с теб и с другите мрамор.

— Мрамор ли?

— Да. Все се намира някой идиот, който иска мраморен дворец — усмихна се криво човекът. — Можеш да ме наричаш Янг. Известно време ще работим заедно.

Колинз тъпо го погледна.

— Колко време?

— Ами пресметни сам — рече Янг. — Тук плащат от пет до десет кредита на месец и ще ти ги удържат, докато си изплатиш целия дълг.

Кирката падна от ръцете на Колинз.

Не, те нямат право да постъпват така с него! Акционерното дружество „Утилизатор“ трябва да разбере грешката си! Те са виновни,

че машината попадна в Миналото. Не могат да не го знаят!

— Това е някаква ужасна грешка! — каза Колинз.

— Никаква грешка — рече Янг. — На тях не им достига работна ръка и набират хора, откъдето им попадне. Хайде да вървим. Трудно ще ти е първите хиляда години, после се свиква.

Както вървеше след Янг, Колинз изведнъж спря.

— Първите хиляда години ли? Ами аз няма да живея толкова.

— Ще живееш! — увери го Янг. — Нали получи безсмъртие, забрави ли?

Вярно, бе поискал безсмъртие точно в оная минута, когато му отнемаха машината. А може би я бяха взели после?

Изведнъж Колинз си спомни нещо. В сметката, която беше показал Флайн, безсмъртието не беше включено.

— А колко ли ще ми удържат за безсмъртието? — попита той.

— Не се прави на глупав, приятелю — засмя се Янг. — Време е да проумееш някои неща. — Той побутна Колинз към каменоломната. — Не ти ли е ясно че ти го дават даром.

Разказът е публикуван в списание „Космос“, брой 3 от 1971 г.
Илюстрации: Никифор Русков

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.